

Yhteenkuuluvuutta ja ulkopuolisuutta – Koulunkäynninohjaajien kokemuksia yhteenkuuluvuudesta

Koulunkäynninohjaajat ovat usein opettajien läheisimpiä yhteistyökumppaneita koulussa ja heidän työpanoksensa oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen antamisessa on merkittävä. Tutkimuksessamme haastattelimme koulunkäynninohjaajia ja tarkastelimme heidän kokemuksiaan yhteenkuuluvuudesta omassa työyhteisössään. Aineistosta paikannettiin kolmenlaisia tarinoita yhteenkuuluvuudesta.

Teksti Riikka Sirkko, Katja Sutela ja Marjatta Takala

Koulunkäynninohjaajien määrä kouluissa niin kansainvälisesti kuin Suomessaakin on kasvanut suuresti viime vuosikymmeninä. Opettajan läheisimpänä yhteistyökumppanina arjen koulutyössä toimii useimmiten koulunkäynninohjaaja. Kuitenkin opettajan ja koulunkäynninohjaajan välisen yhteistyön käytänteistä ja merkityksestä puhutaan edelleen vähän, vaikka niillä on suuri vaikutus oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tukemisessa. Tutkimusten mukaan (mm. Bennett ym., 2021; Lakkala ym., 2021; Zhao, Rose & Shevlin, 2021) koulunkäynninohjaajilla on suuri merkitys myös inklusiivisen eli kaikkien osallisuutta tukevan opetuksen toteuttamisessa. Usein koulunkäynninohjaajat työskentelevät myös

koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa, jolloin he tutustuvat oppilaisiin myös koulun ulkopuolella.

Käytämme artikkelissamme Julkisten ja hyvinvointialojen liiton (JHL) suosittamaa ammattinimikettä koulunkäynninohjaaja, sillä useimmat kouluissa työskentelevät koulunkäynninohjaajat ovat suorittaneet koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan ammattitutkinnon. Ammattitutkinnosta huolimatta asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusehdoista (1998/986) koulunkäynninohjaajille ei ole asetettu minkäänlaisia kelpoisuusvaatimuksia. Näin ollen kunnat voivat omalla päätöksellään määrittellä koulunkäynninohjaajiltaan vaadittavan kelpoisuuden sekä kunnassa käytet-

tävän nimikkeen. Koulunkäynninohjaajien työnkuva kouluissa on usein edelleen selkiintymätön, ja työn sisältö vaihtelee avustavista tehtävistä hoidollisiin sekä opettajan työn kaltaisiin, opetuksellisiin työtehtäviin. Työnkuvan laajuudesta huolimatta koulukäynninohjaajilla ei ole pedagogista vastuuta eikä kurinpidollista oikeuksia koulutyössä (Paju, 2021).

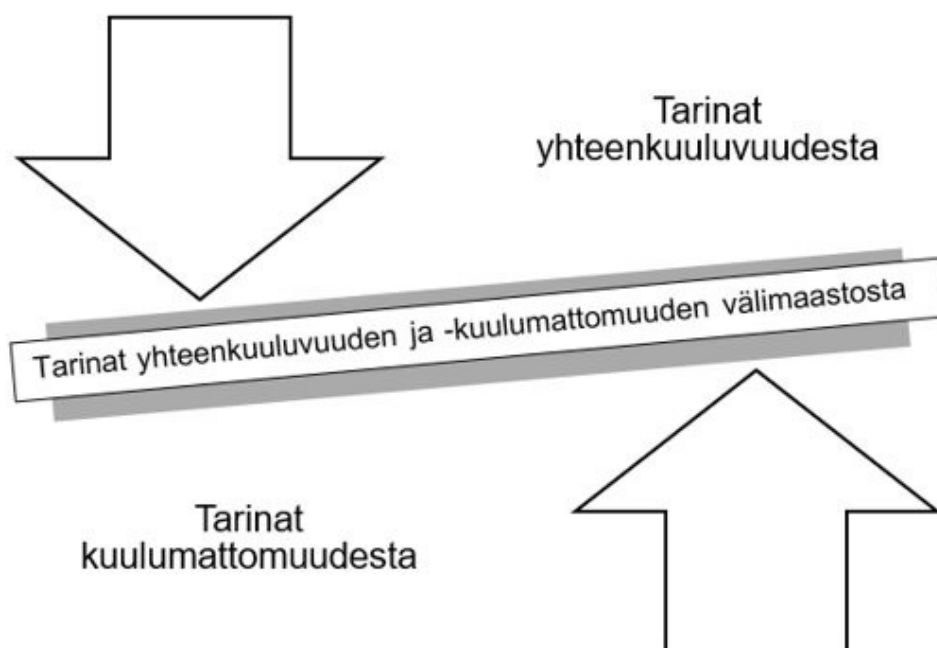
Tutkimuksessamme halusimme kuulla koulunkäynninohjaajien (N = 52) kertomuksia omasta työstään. Kerättyä aineistoa tarkasteltiin yhteenkuuluvuuden politiikan (Yuval-Davis, 2011) näkökulmasta. Yhteenkuuluvuus on käsite, joka tarkoittaa yksilöllistä tunnetta siitä, että kuuluu osaksi yhteisöä tai ryhmää. Yhteenkuuluvuuden politiikka tarkastelee yhteenkuuluvuutta yksilön kokemuksen lisäksi myös niiden mekanismien ja prosessien näkökulmasta, joiden kautta yhteenkuuluvuutta tuotetaan. Nämä mekanismit ja prosessit voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia. Yhteenkuuluvuuden

politiikan näkökulmasta yhteenkuuluvuuden rakentumiseen vaikuttavat sosiaaliset, materiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset, historialliset sekä poliittiset suhteet. Nämä kaikki tekijät vaikuttivat myös tutkimuksessamme koulunkäynninohjaajien kokemuksiin yhteenkuuluvuudesta.

Tutkimuksessamme hyödynsimme sisällönanalyysiä, jonka kautta haastatteluaineistosta paikannettiin kolmenlaisia tarinoita: tarinat yhteenkuuluvuudesta, tarinat yhteenkuuluvuuden ja -kuulumattomuuden välimaastosta sekä tarinat kuulumattomuudesta. Näiden tarinoiden kautta koulunkäynninohjaajat kuvasivat yhteenkuuluvuutta koulussa (Kuvio 1).

Tarinat yhteenkuuluvuudesta

Aineistosta paikantamamme tarinat yhteenkuuluvuudesta kuvasivat ideaalitalannetta, jossa koulunkäynninohjaajat kokivat olevansa arvostettuja ja tärkeitä työyhteisön jäseniä. Koulun-

Kuvio 1. Koulunkäynninohjaajien tarinat yhteenkuuluvuuden kokemuksesta.

käynninohjaajat otettiin mukaan koko koulun sekä luokkatason suunnittelu-työhön ja heille oli osoitettu työaika erilaisiin palaverihin ja henkilöstökokouksiin osallistumiseen. Tämä oli koulun johdon taholta myös taloudellinen panostus, sillä usein koulunkäynninohjaajien työaika koulussa rajataan koskemaan ainoastaan oppilaiden koulussaoloaika. Kun tarinan ytimessä oli yhteenkuuluvuuden kokemus, tarkoitti se, että koko koulun henkilökunta oli sitoutunut ajatukseen, että kouluyhteisö toimii yhdessä. Se sisälsi myös ajatuksen, ettei ketään jätetä yksin selviytymään kouluarjen joskus haastavissakin tilanteissa, vaan kaikki olivat tietoisia, että apua ja tukea on aina saatavilla. Näissä tarinoissa oli havaittavissa koulunkäynninohjaajien ja opettajien työnkuvien välisen rajan hämärtymistä, ja koulunkäynninohjaajat kertoivat tekevänsä paljon myös opettajalle kuuluvia tehtäviä, kuten opetuksen suunnittelua ja opetusta. Koulunkäynninohjaajat toimivat kouluissa usein myös sijaisopettajina opettajan ollessa poissa ja näissä tarinoissa sijaisena toimiminen näytti vahvistavan koulunkäynninohjaajien yhteenkuuluvuuden tunnetta kouluyhteisöön.

Meillä on joka viikko yhteinen tiimipalaveri mihin osallistuvat opet, ohjaajat ja erkat. Työyhteisössämme arvostetaan kaikkien työtä ja tiimityöskentelyyn panostetaan vahvasti. Pidän erityisen tärkeänä, että voimme työskennellä yhtenä tiiminä. Työyhteisöstä saan paljon voimaa päivittäiseen työhöni. Meillä on erittäin rento, avoin ja kannustava ilmapiiri.

Tarinat yhteenkuuluvuuden välimaastosta

Tarinat yhteenkuuluvuuden välimaastossa toivat esiin, miten kokemus yhteenkuuluvuudesta voi olla riippuvainen tilanteesta, toimintatavoista ja ihmisistä. Myös ammattinimikkeen epäselvyydet vaikuttivat yhteenkuuluvuuden kokemukseen, sillä se toi mukanaan epävarmuutta omasta asemasta koulussa.

Kauheen mukava esimerkiksi olis se, että nimike olis sama joka paikassa, kun me ollaan koulunkäyntiavustajia, kouluavustajia, ohjaajii ja sitä sun tätä niin välillä sitä ihmettelee ittekin, et mihinkähän kastiin sitä kuuluu. Opettajat ei tiijä mitä me tehdään ja mikä meidän nimike nyt oli ja tää on vähän tämmönen, niin ku puhutaan mejän koulussa tosi tärkeä työ, opettaja ei pärjäis ilman avustajaa mut miten sitä niin ku hyödyntäis.

Yhteistyö luokkatasolla opettajien kanssa koettiin usein palkitsevaksi, ja koulunkäynninohjaajat kokivat yhteenkuuluvuutta omaan luokkatiimiinsä. Kuitenkin joidenkin koulun opettajien esiin tuomat valta-asetelmat opettajien ja koulunkäynninohjaajien välillä vähensivät koulunkäynninohjaajien yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vaikka kokemus yhteenkuuluvuudesta luokkatasolla oli usein vahva, niin yhteenkuuluvuus koko kouluyhteisöön ei toteutunut. Näissä tarinoissa koulunkäynninohjaajat eivät pystyneet osallistumaan koko koulun asioihin vaikuttamiseen tai osallistuminen koulun tasolla oli keinotekoista kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi:

Koulunkäynninohjaaja: *Ei me päästä osallistumaan (kokouksiin) siellä on yks ohjaaja joka osallistuu ja sit se kirjoittaa... Meillä Whatsapp-ryhmä ohjaajille, jossa kaikki tärkeimmät tiedot sieltä mitä tuleman pitää ja mitä on tulossa.*

Haastattelija: *Onko se aina sit se yksi ja sama ohjaaja niissä kaikissa kokouksissa?*

Koulunkäynninohjaaja: *Joo yks ja sama on aina siellä.*

Haastattelija: *No mites jos sitten on semmosia tilanteita, että pitäisi kuulla koulunkäynninohjaajien mielipidettä johonkin asiaan tai muuten niin onko se niin et se yksi kerää ajatukset sitten teiltä?*

Koulunkäynninohjaaja: *Me ei oo koskaan tehty sitä sellasta että... Ei oo kysyttykään mielipiteitä.*

Koulunkäynninohjaajien vahva yhteenkuuluvuuden tunne oman ammattiryhmän kesken, tiivis yhteistyö ja asioiden jakaminen koulunkäynninohjaajien välillä auttoivat kuitenkin työssäjaksamisessa ja lisäsivät yhteenkuuluvuuden tunnetta omaan ammattiryhmään.

Tarinat kuulumattomuudesta

Koulunkäynninohjaajien tarinat kuulumattomuudesta kouluyhteisössä kertoivat koko työntekijäryhmän huomiotta jättämisestä ja kouluyhteisöstä syrjäyttämisestä. Tarinoissa tuli vahvasti esiin opettajien valta-asema suhteessa koulunkäynninohjaajiin. Myös koulunkäynninohjaajien välinen kollegiaalinen tuki oli puutteellista. Usein koulunkäynninohjaajat jätettiin yksin,

eikä tukea ja apua ollut saatavilla edes tilanteissa, joissa koulunkäynninohjaaja oli yksin aggressiivisesti käyttäytyvän oppilaan kanssa. Opettajille eikä kaikille koulunkäynninohjaajille ollut selvää, mitä heidän työnkuvaansa koulussa kuuluu ja keitä varten ohjaajat koulussa työskentelevät.

Osa opettajista arvostaa ohjaajia, mutta osalle olemme vain tolvanoita, jotka eivät osaa kuin kopioida paperia. Usein nämä opettajat pitävätkin ohjaajaa omana avustajanaan.

Palkka on itkettävän ja naurettavan rajapyykillä. Kesät työttömänä työsopimuksessa olevan kesäkatkotakia. En toki kesäksi töitä kaipaaakaan. Mutta alle puolentoistatontin palkalla pitää olla kieli keskellä suuta kuluttamisen kanssa. Koulun paarialuokka [syrjittyjen, hyljeksittyjen luokka], joka ei osallistu mihinkään koulun arjen suunnitteluun tai ryhmiin. Juridisestikaan meitä ei ole olemassa. Ei kurinpito-oikeutta, mutta ei tosin mitään vastuutakaan mistään. Kuin kuka tahansa ohikulkija aikuisten maailmasta.

Näissä tarinoissa kuvattiin myös kouluissa esiintyviä tiedonkulun haasteita. Koulunkäynninohjaajat jätettiin sekä luokkatiimin että koko koulun henkilöstökokousten ulkopuolelle, jolloin tieto ajankohtaisista asioista ei välittynyt. Usein tieto tapahtumista ja muutoksista tuli koulunkäynninohjaajille oppilaiden, ei opettajien, kautta.

Pohdinta

Tutkimuksessamme paikansimme kolmenlaisia tarinoita koulunkäynninoh-

jaajien kokemasta yhteenkuuluvuudesta työssään. Kaikki kolme tarinaa esiintyivät aineistossa yhtä vahvoina. Koulunkäynninohjaajien kokemaan yhteenkuuluvuuteen vaikuttivat niin työtä määrittävät reunaehdot, kuten ammattinimikkeen määrittelemättömyys, palkkaus, työsuhteen kesto, kuin myös koulun eri ammattiryhmien väliset valta-asetelmatkin sekä tiedon puute toisen työnkuvasta. Tutkimus osoitti, että kouluissa voi edelleen olla käytössä työkäytänteitä, jotka jaottelevat henkilökuntaa ja jopa sulkevat osan työntekijöistä työyhteisön ulkopuolelle.

Kaikissa kolmessa tarinassa oli kuitenkin jotain yhteistä. Suurin osa koulunkäynninohjaajista koki, että oppilaat ovat heidän työnsä ydin, ja suurin osa kertoi tekevänsä työtään oppilaiden

takia. Myös ne koulunkäynninohjaajat, jotka eivät kokeneet yhteenkuuluvuutta työyhteisöön, kokivat kuitenkin yhteenkuuluvuutta oppilaiden kanssa. Oppilaat antoivat syyn jaksaa myös haastavissa työympäristöissä.

Tulevaisuudessa tutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota opettajien ja koulunkäynninohjaajien työn kehittämiseen sekä koulunkäynninohjaajien ammattinimikkeen ja -aseman määrittämiseen juridisesti. Erityistä huomiota voisi kohdentaa koulun henkilöstön yhteenkuuluvuuden kehittämiseen inklusiivisten, kaikkien osallisuutta tukevien periaatteiden mukaisesti. Miten koulun henkilökunta voi edistää oppilaiden osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta, ellei sitä edistetä myös henkilöstön välillä?

Tutkimuksemme lähteet kokonaisuudessaan ovat löydettävissä avoimesti saatavilla olevasta artikkelista Sirkko, R., Sutela, K. & Takala, M. (2022). School assistants' experiences of belonging. *International Journal of Inclusive Education*. <https://doi.org/10.1080/13603116.2022.2122607>

[Tutkimukseen perustuva animaatio opettajan ja koulunkäynninohjaajan välisestä yhteistyöstä on katsottavissa täällä.](#)

Lähteet

Bennett, S., Gallagher, T., Somma, M. & White, R. (2021). Transitioning towards inclusion: a triangulated view of the role of educational assistants. *Journal of Research Special Educational Needs*. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12508>

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL (2019). Koulunkäynnin- ja aamu- ja iltapäivätoiminnanohjaajan opas. JHL, C-sarja, 9/2019. <https://www.jhl.fi/tyoelama/ammattialat/kasvatus-ja-ohjausala/koulunkaynninohjaajat-2/>

Lakkala, S., Galkienė, A., Navaitienė, J., Cierpiąłowska, T., Tomecek, S. & Uusiautti, S. (2021). Teachers supporting students in collaborative ways – an analysis of collaborative work creating supportive learning environments for every student in a school: cases from Austria, Finland, Lithuania, and Poland. *Sustainability*, 13(5), 2804. <https://doi.org/10.3390/su13052804>

Paju, B. (2021). An expanded conceptual and pedagogical model of inclusive collaborative teaching activities. Doctoral dissertation. Faculty of Educational Sciences. University of Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326432>

Sirkko, R., Sutela, K. & Takala, M. (2022). School assistants' experiences of belonging. *International Journal of Inclusive Education*. <https://doi.org/10.1080/13603116.2022.2122607>

Yuval-Davis, N. (2010). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40(3), 197–214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>

Zhao, Y., Rose, R. & Shevlin, M. (2021). Paraprofessional support in Irish schools: from special needs assistants to inclusion support assistants. *European Journal of Special Needs Education*, 36(2), 183–197. <https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1901371>

Kirjoittaja

Riikka Sirkko
erityispedagogiikan yliopistonlehtori
Oulun yliopisto
riikka.sirkko@oulu.fi

Kirjoittajan kuva: Seija Leskelä.

Kirjoittaja

Katja Sutela
musiikkikasvatuksen yliopistonlehtori
Oulun yliopisto

Kirjoittajan kuva: Jaani Föhr.

Kirjoittaja

Marjatta Takala
erityispedagogiikan professori
Oulun yliopisto

Kirjoittajan kuva: Esa-Pekka Takala.